CADIRA PER PORTAR MALALTS

El record del Gremi de Bastaixos de Barcelona

Secció: Tresors als museus
Número de revista: #16

PRIMAVERA 2026

TEXT: Dra. Rosa M. Creixell Cabeza. Màster en Museologia i Gestió del Patrimoni (2000) i doctora en Història de l'Art per la Universitat de Barcelona.

FOTO: MMB.

El Museu Marítim de Barcelona conserva en el seu fons una peça única i singular procedent del Gremi de Bastaixos de la ciutat. Es tracta d'una cadira de mans que servia per traslladar malalts, una de les funcions que aquest gremi tenia adjudicades en les seves ordenances.

Les cadires de mans constituïren un mitjà de transport urbà àmpliament emprat durant l'època moderna, especialment, en desplaçaments de curta distància dins de les ciutats o, fins i tot, en l'àmbit intramurs de les grans propietats. Aquestes cadires, que habitualment disposaven de capacitat per a una sola persona —encara que en circumstàncies excepcionals podien acollir-ne dues—, esdevingueren un element distintiu associat al prestigi i rang social. L'ús d'aquest sistema de mobilitat fou predominant entre les classes adinerades, i molt especialment entre les dames de l'alta aristocràcia, per a qui aquest tipus de transport simbolitzava el refinament i el poder adquisitiu.

L'alt nivell de riquesa constructiva i ornamental que sovint presentaven les cadires, contribuí a reforçar

aquesta idea. Algunes foren decorades per artistes de renom, com és el cas del pintor madrileny Luis Paret y Alcázar, autor d'una cadira embellida amb escenes mitològiques de temàtica amorosa. Tanmateix, més enllà del seu valor com a objecte de luxe, les cadires de mans estigueren també estretament lligades a l'ofici menestral dels bastaixos o faquins en més d'una ciutat, com fou el cas de la ciutat de Barcelona.

El gremi dels bastaixos

Aquest gremi era l'encarregat de transportar i traslladar els malalts fins als hospitals amb cadires senzilles i sense cap mena de luxe, com la que es conserva al Museu Marítim, que vincula aquest vehicle a les pràctiques assistencials dins del context urbà.

El Gremi de Bastaixos de Barcelona fou formalitzat per privilegi reial de Ferran II el Catòlic l'any 1513, sota la invocació de sant Macià com a patró principal i també de santa Caterina i santa Tecla. Tanmateix, el seu origen com a corporació professional es remunta a mitjans del segle XIII. Segons la documentació conservada, l'any 1418 es van establir unes primers ordinacions, i és ben conegut el paper fonamental que van tenir en la construcció de la basílica de Santa Maria del Mar, a partir de 1323, transportant gratuïtament pedra des de la pedrera de Montjuïc fins al barri de la Ribera. Aquest gest els va significar com a col·lectiu solidari i compromès amb la ciutat.

En els capítols establerts en l'ordenança de 1513, s'indicava que els membres del Gremi estaven al servei dels habitants de la ciutat de Barcelona, tant si eren institucions públiques com particulars. La seva tasca era socórrer la ciutadania en el trasllat de roba, mercaderies, tot tipus de béns i fins i tot persones malaltes. Es disposava també, entre altres qüestions, que els transports es podien realitzar a qualsevol hora del dia o de la nit, ja que en el cas dels malalts s'explicitava que alguns «per vergoña de dia no volen ser trets de les cases ahon estan».

La denominació de bastaixos de capçana fa referència a l'ofici de transportar càrregues pesants —al coll, al cap, a les espatlles o a l'esquena—, ajudant-se o no d'una barra, coixí o corda. Una altra denominació, que va esdevenir sinònima, fou la de macips de ribera, que feia referència específica a aquells treballadors que transportaven manualment mercaderies entre la ribera del mar o del riu i la ciutat. Al llarg del segle XVII, el Gremi mantingué disputes constants amb els que exercien l'ofici de carreters del mar, els quals a partir de 1770 amb uns nous capítols van integrar-se en el Gremi però delimitant les tasques pertinents a cadascú. Finalment, l'any 1873 van passar a denominar-se Unión de Faquines de la Aduana de Barcelona.

El tresor del Museu

La cadira de mans del Museu Marítim de Barcelona, juntament amb un petit grup de mobles i documentació, va entrar a formar part de la col·lecció del Museu gràcies al dipòsit que realitzà, l'any 1942, José Penaba, com a cap i en representació de la duana. En l'escassa documentació conservada s'indicava que aquestes peces procedien de l'antic «Gremio de Faquines de Rivera» del Port de Barcelona. És a dir, del gremi de bastaixos de capçana o macips de ribera de la ciutat.

Estructuralment, la peça es dissenya com una caixa de secció vertical, que incorpora una porta frontal i tres obertures a manera de finestres. Mentre que l'exterior està revestit amb pell fixada mitjançant clavilles metàl·liques o tatxes, en l'interior, es troba integrada una cadira amb dos reposabraços reduïts, folrada amb tafetà de cotó estampat amb motius florals i figures d'inspiració oriental, en tonalitats de color marró o xocolata. A cada costat de l'exterior presenta unes abraçadores de ferro en forma quadrangular per on s'inserien els llistons de fusta que eren carregats per dos persones, una davant i l'altra darrere. En ocasions podien estar sostingudes per animals, tot i que el més freqüent era que fossin portades per dos individus.

L'austeritat de l'embolcallament exterior en la cadira portadora del Gremi esdevé una singularitat i s'explica per raons pràctiques. Per una banda, l'ús de pell com a material de revestiment la feia més resistent ja fos a les inclemències del temps o als possibles impactes o accidents. Altrament, proveïa d'anonimat els usuaris, cosa que no succeïa amb les peces ricament decorades.

Teixit interior de la cadira per portar malalts. Foto: MMB.

La restauració

L'ús i el pas del temps van fer necessària una restauració en profunditat de la cadira de mans del Gremi de Bastaixos. La intervenció fou portada a terme per una empresa especialitzada en restauració i conservació de teixits antics i hi van invertir, donats l'estat i el deteriorament de la peça, dos anys de feina. El procés fou lent, en gran mesura, per la diversitat de materials que componien la cadira de mans, un aspecte que va obligar a desmuntar totes les parts de l'estructura i a aplicar tractaments individualitzats de restauració segons la patologia i les característiques de cadascun d'aquests, ja fossin alteracions físiques, químiques o biològiques. Alguns dels problemes que es van abordar durant la restauració foren l'eliminació de diverses capes de teixits que revestien l'interior —fruit de reparacions efectuades al llarg de la seva vida útil, els quals eren irrecuperables—, l'excés de peces de ferro oxidades que afectaven els teixits i la pell, o el deteriorament de determinats materials compositius.
La intervenció de restauració s'inicià amb el desmuntatge total de la cadira, per continuar amb tractaments

de desinfecció, neteja de pols i brutícia superficial de les parts tèxtils, la fusta i el metall. Finalment, es van consolidar els diferents suports i el seu muntatge. Per millorar la conservació i evitar que els diferents materials que componien la cadira, com la fusta i el teixit, produïssin alteracions es va optar per establir unes barreres de protecció entre ells. Així, per exemple, la fusta de l'estructura interior de la cadira es va revestir amb un teixit gruixut de cotó, anomenat moletó, i un teixit de lli tenyit de color cru, per finalment disposar-hi la tela original. D'aquesta manera es podien distingir fàcilment les parts originals del suport sense alterar la lectura visual i estètica de l'interior. Altrament, les parts encoixinades, que originàriament eren de crina de cavall foren substituïdes per material sintètic amortidor més adequat que evitava futures alteracions.

